

Legenda — komfort nélkül

Mire hazaértem a nyaralásból, hűlt helyét találtam. Nem láttam utolsó napjaiban, nem voltam tanúja halálának. Egy kő nem sok, annyi sem maradt belőle. Volt nincs.

Ott állt a Kossuth Lajos sugárút és a Bocskai utca sarkán, életem első tizenhárom évének rongyos vakolatruhájú, korhadt gerendailatú színtere. Amióta az eszemet tudtam, szüleim mindig is menekülni akartak a négyünknek oly szűk egyszoba-konyhából. Engem csak annyiban érdekelt a dolog, hogy külön szellemi erőfeszítést igényelt szobának, nagyobbak láttatni lakásunkat, máshoz szokott iskolatársaim előtt. A szobából is nyílt ajtó a folyosóra. Egyszer azt próbáltam elhítenni központi fűtéses magánházban lakó barátnőmmel, hogy azon túl még van két szobánk. Csak most nincs kulcsom hozzájuk... Mások aközös vécebe hazudtam zuhanyozóval felszerelt fürdőkadát.

Egyébként igazán boldog és nyugodt éveket töltöttem el itt. Számomra a jó melegedő tűzhely, a meghitt vacsorák, a közös ebédek, az, hogy mindig akadt érdeklődő közönsége óvodából, iskolából hozott élmény-áradatomnak, a bátyámmal vívó társasjátékszaták, az anyam. varázsolta felejthetetlen ünnepnapok jelentették az élet örömeit. S hogy a ház csúnya volt és a lakás nélkülözött mindenféle komfortot, hogy a korhadt faszín folyosóján alattomos patkányok osontak, és a mohával borított tető állandóan lezuhanással fenyegetett, s hogy az üvegezett folyosó mennyezete megelezte, s egy szép napon óriási robajjal elorolozta az ajtókat? Engem mindez nem aggasztott. Itt és így kezdem felfedezni a világot. És ez csuda izgalmas dolog. Hogy mennyi érdekes titkot rejt egy ódon ház! A volt házigazda padlóra hagytott ócska, beporosodott holmijai között kutatva, sűrű pókháló függönyök mögött halásztunk első távcsövet és porcelán arcú hajás babát, molyette perzsaszőnyeget és ezerefele, gyerekfantáziát megmozgató lim-lomot. Legfőbb kincsünk a kincsemre is itt bukkantam, a századforduló táján leányok részére írt folyóirat egyik évfolyamának jókora, vastag fedelű kötetére. Anyám nemigen tűrte a lakásban, mert sárgára pörkölődött lapjai töredévé, bizony sok fakaritanivalót hullajtottak szanaszét. Pedig valóságos kincsébánya volt ez a könyv. Az adomák és aforizmák némi életbölcselettel töltötték meg 8-9 éves agyamat, s nemcsak a mesékben rágódtam, szívesen órákon át, hanem az orvosi tanácsok és a háztartási tudnivalók is lenyűgöztek, nem beszélve a pletykarovatról. Legnagyobb hatással mégis egy fénykép volt rám. Az egyik lap bal oldaláról ijesztő, ráncos arcú, gyolccsal körültekert múmia meresztette a szemét. Elborzasztó volt, de talán ezért, gyakran borzasztottam el vele magam. Nem tudtam sokáig kiszabadulni a búvköréből. Ettől, vagy sem, ebben az időben rémlátomások gyötörték, ha egyedül voltam a lakásban. Márpedig ez sűrűn megessett: megkínóztak a tiszós mandulagyulladások. Édesanyámnak — nem volt mese és táppénzlehetőség — dolgoznia kellett, én meg egyedül kúráltam magam gyerekfejvel. Ha a rádió árnyékot vetett a falra, órákon át lopva-titkon odapilogtam, vajon megmozdul-e. Gurgulázó hangot adott a csap — s ebben a mindenféle kutyák-alkalmazó korszakban — ott fejbukkanó, hivataln látogatótól rettettem. Néha-néha botjával megkopogtatta az ajtót a szomszéd lakásban remetelelet élő D. bácsi, s miután kulcslyukon át meggyőződtem róla valóban ő az, beengedtem. Ilyenkor megmutatta, hogyan kell keresztet vetni, majd visszakérdezte a lelkét. Míg sűrűn hánytam magamra a kereszteteket, azon gondolkodtam, szegény, vajon mit lát ebből a homályos szemüvegén.

Egyébként találkoztunk mi mások is. Hozzá jártam gyakorolni, merthogy tanultam zongorázni is, zongoránk meg nem volt. Emlékszem, tanárnóm gyakorta hozta fel példaként egyik jeles tanítványát, aki a konyhasztalra rajzolt billentyűkön gyakorol, lám milyen sikerrel. Nekem ennél jobb lehetőségeim voltak. D. bácsi valaha értékes bútorai között állt egy poros zongora is. Filcét szitává rágták a molyok. Hát ezt csépeltem — amíg jött a tél. Télen, akkor nem akartak engedelmeskedni az ujjaim, meggémberedtek a hidegtől. Mert D. bácsi maga is nagykabátban húzta át a fagyos hónapokat, sapkával a fején, üldögélt naphosszat a díófa karoszekében, s a kesztyűt is akkor vette csak le a kezéről, ha cigarettát sodort magának. Egy tavaszi napon, amikor bizakodva ültem a forgószelekre, furcsa érzésem támadt: mintha bolhák zöreie támadták volna meg csupasz lábamat. Odanéztem — és valóban. Fel pattantam és bevagdóztam mamához a konyhába: „Ezt nem csinálom tovább. Nem és nem!” „Aki tehetőséges, úgymond állhatatos és minden áldozatra kész” — vigasztaltam szomorú anyámat.

Az emeleti lakások közül a harmadik volt szememben az irigylet. Két szoba, összkomfort. Magas pozíciójú, magányos asszony élt itt. Ahányszor a résznyire nyitvahagyott ajtón bekukucskáltam, szemem mindig a bekeretezett Sztálin-képen akadt meg. Furdalt a kíváncsiság, vajon nála egyedül ő díszíti a falat, vagy többdel meg. Először élt bennem az emlék: ahányszor csak vendég érkezett az óvodába, engem hívott az óvónő, nevezzem meg sorban, ki látok a három, a gyerekek hálószobáját ékesítő képen. S amikor gondolkodás nélkül rávágtam a jól rögződött helyes választ, minden arc felém mosolygott, és elismereően simogató kezek érintették hajamat. Büszke öröm töltött el ilyenkor.

Ötvenhatban nem értettem semmit, csak azt tudtam, baj van. Ilyen még nem volt, hogy a rendkívüli iskolai szünetnek nem „szünet” nevet adtak. De ezekben a napokban is tanultunk. Akkor tudtam meg, milyen a puskaropogás „előben”. Akkor hallottam először a kifejezést: „kijárási tilalom”. Azt hittem — talán minden gyerek babonás kicsit — a rossz idő hozta ezt a nagy zűrzavart, az esőt, a borulást. Szürke, nyomott napok voltak ezek, ráült ez a borongás gyereklelkemre. Egyetlen vágyam volt, egyetlen álmom: süssön ki végre a nap, és anyám megint küldjön át a szemközti fűszereshoz kenyéért. Látam magam, ahogy nyargalok át

a kocsiúton két játék között, s már fordulok is a veknival. Mer-hogy nyitva van a bolt. Ez az egészen hétköznapi, napsugaras kép jelentette számomra akkor a nyugalmat, a rendet.

M. bácsi úgy jelenik meg előttem, mint szépséges öregember, fehér, sűrű bajusszal, barna kordbársony zakóban. Mire reggelente én fölébredtem, ő már visszahurcolkodott a piacról, s az udvaron álltak csatasorban a vájt teknők, a vaspántos, kerekhasú hordók. A szabadszajú M. néni akkor már javába korholta a csirkéket hajkurászó Pisti gyereket. R. néni botjára támaszkodva, fekete ruhában hívogatta aggastyán korú, fekete macskáját. Az erőtlén, reszketeg hangra: „Marci, ci-ci-ci! Hol vagy már, az ördög bújjon beléd!” én is leszaladtam, hogy tanúja legyek a macskaetés szertartásának. Olykor bekísértem az óvóhely szomszédságában levő, pincésötétségű szobájába R. néni és a félhomályban beszélgetünk. Többnyire ő mesélt, én tártott szájjal hallgattam. Mert még ilyet senki nem mondott nekem: „Es akkor, amikor tizenkettőt ütött az óra, nagy fényesség lett a szobában. Ott a szublót előtt kék köpenyben megjelent Szűz Mária. Alakját aranyló csillogás övezte, feje fölött glória. Felémelte a kezét, és hívott magához.” Ámulatomból nem egyszer R. bácsi eget verő káromlása zökkentett ki. A néni fia, bádogos és vízvezeték-szerelő, ugyanis a szobából nyíló műhelyben vágta az alumínium lemezeket, forrasztotta a csöveket. Látogatója voltam én neki is. Leültem a háromlábú kishűtőre és még káprázó szemmel is néztem a fehérre izzított vasat, a színek játékát, hogy siklik át vörösből, majd hal el a fény. A mester ütötte a vasat, súlyos, nehéz kalapáccsal, nagyokat szuszogott hozzá, s látam, amint egy-egy izzadságcsepp indult el a halántékáról és a borostás arc ütvestöiből le hullott a földre. Bámultam a kifulladás embert, és arra gondoltam, ha kisebb lenne a pocakja, talán akkor közelebb állhatna a munkapadhoz és nem kellene úgy előre nyújtania a karját.

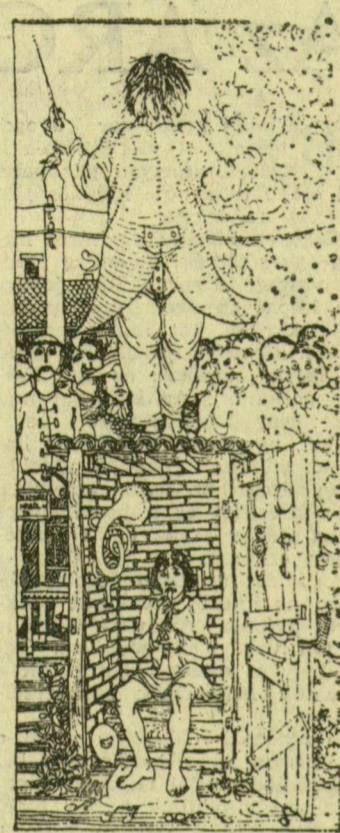
R. bácsi és édesanyja már akkor meghalt, amikor ott lakunk. Elment a nagyon idős P. néni is, akinek műhelyébe úgy jutott be az ember, hogy lehajlotta a fejét, nehogy leverjen egyet is az ajtó köré aggatott gyönyörű vesszőkosarakból.

Végre sikerült innen elköltöznünk. Ezután az újságból értesültünk rendre a többi idős lakó halálhíréről. A ház kiürült. S mit ér egy épület élete, ha már nem lakják? Még egy utolsó kaspaszkodás a léte: némi kozmetikával irodahelyiségnek megtették a régi szobák. Ideig-óráig.

Voltak ott falak, most nincsenek. De lesznek majd újak a helyén.

Kislányom a tarjáni házbán, jó, ha tudja, kinek kell köszönnie.

CHIKÁN ÁGNES

KOLOZSVÁRY MIKLÓS: ILLUSZTRÁCIÓK

Az írószerek történetéből

A nyári szünidő végeztével ismét benépesülnek az iskolák, s hazánkban 1 066 100 általános, 205 900 közép- és 80 000 főiskolai kezd el, illetve folytatja tanulmányait. Nem kis gond a hozzávetőleg 1,35 millió diák elegendő tanszerrel való ellátása.

A grafitceruza elterjedését 1554-től számítjuk, az angliai Borrowdale-ben ekkor fedezték fel az első tekintélyesebb grafitbányát. Úgy jutottak a természeti kincs nyomára, hogy a környék juhászai az itt talált lágy fekete kőzetet használták fel az állatok megjelölésére.

Amikor 1795-ben az embargó következtében Franciaországnem tudott ceruzát kapni Angliától, Napóleon megbízta a hadseregben szolgáló egyik mérnököt, hogy a Franciaországban található szennyezett grafitot tegye alkalmassá írószerek készítésére. N. Conte-nak ez sikerült is, miután megpróbált egy kevés agyagot is hozzákeverni a porrá tört grafithoz, amit aztán kiszáritott. Mivel az így nyert ceruza-ból már nem kenődött el az író, mint az eredeti angol grafit, az terjedt el. Ugyanakkor e módon a különböző keménységű ceruzabelek gyártási módját is meglelte Jacques Conte.

A két rész ólomból, egy rész ónból készült íróvesszők vonalainak eltávolítására 1437-ben aján-

lotta egy olasz tudós a kenyérbelet. Ez az első feljegyzés a radírozásról. Radírgumit — azaz kaucsukdarabkát — 1770-ben hozott forgalomba erre a célra egy angol vegyész, bizonyos J. Pristley.

A ceruzahegyező jóval rövidebb múltra tekint vissza, mint a ceruza vagy a radír. Egyszerű formáját 1835-ben egy bécsi ember készítette el. A ma ismert ferdekéses hegyezőt, melyben a ceruzát egy kónikus lyukban forgatni kell, 1847-ben a párizsi de Thierry fedezte fel.

Az ókorban az írásjeleket kemény tárgygya agyagba, később a rómaiak, a görögök a lágyabb viasszal bevont íróablákba bronzpalcikájukkal véstek betűket: a tollként kihegyezett csővel, a „kalamusz”-szal. Később felismerték a lúdtoll alkalmazási lehetőségét. Ez csaknem kizárólagos írószerszáma lett az egész középkornak, és egészen a 19. század második feléig használatos volt. A lúdtollak vágásával járó idő és fáradság megtakarítására próbálták fém tollakat készíteni, de rugalmas fém hiányában az acél finomkímélőzősége erre nem kerülhetett sor. Az acélíró toll tulajdonképpen fel-találójának az angol Wise-tart-ják, aki a múlt század elején készített acéllemezből tollakat. Mások viszont a kőbányai írástanító Bürgert tartják a toll fel-találójának. A múlt század közepe táján az angol Mitchell-nek egy tollgyártó gép megszer-tésével sikerült az acél író toll olcsó előállítására és ezzel köz-használatúvá tételére.

Az írás technikájában forradalmi újítás volt, hogy toll helyett golyó rakja fel a papírra a tintát, a festőanyagot. Az ötlet Magyarországon született: Biró László újságíró ötlete nyomán Goy Andor irodagépműszerész készítette el az első használható golyóstollat. Bár a szabadalmi bejelentést már 1938-ban megtették, az üzemszerű gyártás csak a második világháború után, 1945-ben kezdődött meg az USA-ban és Németországban.

Közel másfél évszázaddal ezelőtt egy angliai papírgyárban az egyik munkás elfelejtette az enyvet a papírgyártásra előkészített anyaghoz hozzáönteni. Az így készült „selejt” nem lehetett írni, a tinta szétfolyt rajta: a szemére vetették. Másnap nagy eső volt, s az egyik munkás észrevette, hogy az enyvmentes papírnak milyen nagy a szívó-képessége. Ez adta az ötletet az itatóspapír gyártásához, amelyet abban az évben, 1835-ben készítették először a világon.

B. L.

A padokon fiatalok beszélgetnek a téren: mennyi lesz majd a nyugdíjuk? A nyugdíjasok pedig pajzán szerelmi kalandjait mesélik el egymásnak. A gyerekek csukott szemmel adják át magukat a hintázás gyönyöreinek. Egy eltévedt futball-labda rászik ez adag dísznőszajtra, amelyet egy farmernadrágos fiatalember juttat jójúzen. A homokozótól balra, a negyedik padon, ott ül korunk nagy humasistája, Droznicsek Árpád. Eppen málnát eszik. Porcukorral. Lehuppánok mellé a padra: — Üdvözlöm, Droznicsek. Málnázunk?

— Az emberi szervezetnek szüksége van vitaminra. Erre nem szabad sajnálni a pénzt — néz rám szigorúan és nyugodtan tovább eszik. — Tudom, hogy az ön kíváncsisága nem ismer határt, ezért kérdés nélkül is elmondhatom, jelenlegi munkásságom az Emberiség érdekében: szerény díjazásért bárkit megtanítok számolni kétezerig. Ne szóljon közbe! Azt hiszem, abban egyetért velem, hogy ma-

Számolás

napság az emberek idegesek, ingerlékenyek. Fetszál például egy villamosra, a karja odaér valakihez, máris repkednek a levegőben a válogatott gorombaságok, amelyek esetleg nyolc napon túl gyógyuló sérülést is fajulhatnak. Régen azt mondták: ha bosszúság ér, számolj magadban húszig, és lehiggadsz. Napjainkban húszig számolnak és aztán máris csattanak a pofonok. Vagyis a lecsillapodáshoz, az idegek megnyugtatóhoz nem elég húszig számolni. Ma már minimum kétezer kell hozzá.

— Unalmas lehet kétezerig számolni — jegyeztem meg halkán. Droznicsek gögösen kihúzta magát: — Erről sem feledkeztem meg. Minden számhoz rimet irtam. Próbákeppen mondjon néhány számot. — Egy. — Ne pofozkodj, ne hebrencskedj! — Huszonhárom.

— Nyugi, pajtás, békejobbod várom!
— Ötszáznyolcvannégy.
— Semmi bunyó, mindig szelid légy!
— Ezerhatszáznyolcvanhat.
— Káromkodni csúnya dolog, szép szó mindig gyorsan hat!
— Kétezer.
— Ne kötekedj, örülj, hogy létezel!
— Gratulálok, Árpád! — hajoltam meg tisztelettel.
— Csak a kötelességem teljesíttem — mondta szerényen Droznicsek, majd a belső zsebébe nyúlt és néhány kézzel irt, gyűrött papírlapot vett elő: — Parancsoljon, a számors egytől kétezerig a megfelelő rimekkel ellátva. 26 forint 80 fillér.
— Köszönöm, Árpád, de nincs rá szükségem. Én nyugodt ember vagyok, engem nem lehet kihozni a sodromból. Viszontlátásra, Árpád!
Gyors léptekkel elhagytam a teret. Közben fél szemmel hátrapillantottam. Droznicsek céklapiros arccal bámult utánam, és magában számolt.
G. SZ.